

ВЪТРЕШЕН ОДИТ И ИЗМАМИ

Пламен Илиев¹

Нов Български Университет

Резюме: Темата не е нито нова, нито е някакво изключение за съвременния икономически живот, а видно от въведението отдавна се използва умишлено или не в световен мащаб и в национален. Статията акцентира на различните определения за измами и злоупотреби, както и на възможните такива срещани във финансовите отчети. Отделено е място на евентуалните мотиви за тяхното из-

вършване, както и ролята на вътрешния одит за предотвратяването им. Налице са и евентуални действия и подходи за тяхното намаляване, както и препоръки за законодателно им ограничаване.

Ключови думи: измами, злоупотреби, финансов отчет, контрол, одит.

INTERNAL AUDIT AND FRAUDS

Plamen Iliev

New Bulgarian university

Abstract: The subject is neither new nor an exception to modern economic life, and as seen in the introduction, it has long been used intentionally or not on a global scale and nationally. The article focuses on the different definitions of fraud and abuse as well as the possible definitions in the financial statements. There is a place for the possible motives for doing them,

as well as the role of the internal audit to prevent them. There are also possible actions and approaches for their reduction, as well as recommendations for their legislative restriction.

Keywords: fraud, abuse, financial report, control, audit.

Годишник „Икономика и бизнес“ на департамент „Икономика“, 2017, стр. 93-101

¹ Главен асистент, доктор, департамент „Икономика“, Нов български университет, email: kaviplas@abv.bg

През последните години с все по-особена острота се налага проблемът с верността и истинността на финансовата отчетност / ГФО² / на организациите, както от публичния сектор /ПС/, така и от непубличния, които в следствие се оказват „неверни“, независимо, че за заверени от сериозни одиторски компании. Пример за това са серията от финансови скандали в началото на XXI век, свързани със счетоводни измами в компании като Енрон, Пармалат, Уърлдком, КТБ у нас до известна степен и др.

Къде е мястото на одиторите /външни и вътрешни/ при тези финансови скандали: основният упрек е отправен към външните одитори, които носят отговорността, че са изразили мнение в докладите си, че финансовата отчетност на компаниите дават вярна и честна представа за имущественото и финансово състояние, за резултатите дейността и паричните потоци. На заден план остават вътрешните одитори, чиято отговорност е не по-малка. При това има много малко доказателства, вътрешните одитори някъде да са повдигали въпроси за въвличените в счетоводни скандали корпорации, най-малкото защото са подчинени на ръководството им. В много от компаниите отделите за вътрешен одит са били с „външно осигуряване“ /outsourcing/ на услугата, както например Енрон, като компания извършваща услуга по вътрешен одит е и външен одитор, като ползват едни и същи офиси, ресурси и т.н., с което е нарушена е независимостта и обективността на вътрешните одитори.

Вътрешните одитори имат сериозна роля и отговорност за оценката и спомагат за подобряване на процесите на управление на риска, контрола и управлението в организацията, което допринася за добавянето на стойност и подобряване на дейността на организацията. Всички големи финансови скандали са свързани с измама във финансовите отчети – дали чрез „творческо осчетоводяване“, извънбалансово осчетоводяване или по друг начин, което не би могло да стане без участието на ръководството на компаниите. Това още повече усложнява работата на одиторите /външни и вътрешни/ и

повишава отговорността им към държавни органи, финансови институции, инвеститори и към обществото като цяло.

В тази посока, под “вътрешен одит” според Института на вътрешните одитори /ИВОб/, се разбира независима и обективна, осигурителна и консултантска дейност, предназначена да допринася за добавянето на стойност и подобряване дейността на организацията. Той помага на организацията да постигне целите си чрез прилагането на систематичен и дисциплиниран подход за оценяване и подобряване на ефективността на процесите за управление на риска, контрол и управление.

Това е една независима функция на оценяване, установена в една организация като услуга към организацията за да се проучват и оценяват нейните дейности.

Вътрешният одит се осъществява чрез изпълнение на конкретни одитни ангажменти за даване на увереност или консултиране.

Одитният ангажмент за даване на увереност се изразява в предоставяне на обективна оценка на доказателствата от вътрешния одитор с цел да се предостави независимо мнение или извод относно процес, система или друг обект на одита (Закон за вътрешен одит в публичния сектор). Целта и обхвата му се определят от ръководителя на вътрешния одит. Той се осъществява чрез: одит на системите, одит за съответствие, одит на изпълнението, финансов одит, одит на информационните системи и технологии и преглед на състоянието.

Одитният ангажмент за консултиране се изразява в даване на съвет, мнение, обучение и други, предназначени да подобряват процесите на управление на риска и контрола, без вътрешният одитор да поема управленска отговорност за това. Одитният ангажмент за консултиране е по инициатива на ръководителя на организацията (Закон за вътрешен одит в публичния сектор).

Вътрешното одитиране може да се разпознае като един организационен контрол, който функционира чрез измерване и оценка на ефективността на другите контроли. Ко-

² Годишен финансов отчет.

гато една организация установи свое планиране и след това започне да изпълнява своя план чрез дейности, тя трябва да направи нещо, за да наблюдава дейностите и да осигури постигането на поставените цели. Тези по-нататъшни действия се считат за контроли. Специалната роля на вътрешния одит е да се помогне да се измерят и да се оценят тези контроли. Така вътрешните одитори трябва да разбират както своята роля като контролна функция, така и природата и обхвата на другите видове контроли в организацията. Следователно съществува известна разлика между системата за финансово управление и контрол на организацията /СФУК/ и вътрешния одит.

В света съществуват не малко организации на вътрешните одитори – национални и международни. Една от тях е Институтът на вътрешните одитори - The IIA Inc единствената глобална организация на вътрешните одитори, основана през 1941 г. и обединяваща над 130 000 професионалисти. В България това е Института на вътрешните одитори в България / ИВОб/. Мисията на ИВОб е да насърчава и подкрепя развитието на вътрешния одит и да бъде водещата професионална организация на вътрешните одитори в страната, призвана да представя и развива теорията и практиката на вътрешния одит.

Когато говорим за измами или злоупотреби, като обект на вътрешния одит, трябва да си изясним какво е това. Измамата или злоупотребата е целенасочено отклонение от нормите за поведение, умишлено извършена с цел облагодетелстване и създаване на корупционни практики (Динев, 2015). Злоупотребата е възможна, както във областта на финансите, така и като злоупотреба с доверие, лоялност, служебно положение и др.

Измама имаме и когато е налице:

- неточна приблизителна счетоводна оценка, възникваща от недоглеждане или от неправилно тълкуване на факти;

- грешка в приложението на счетоводни принципи относно оценяването, признаването, класификацията, представянето или оповестяването.

Терминът „измама“ се отнася още и до преднамерено действие на едно или повече лица от ръководството, лица, натоварени с общо управление, служители или трети страни, включващо използването на заблуда за придобиването на несправедливо или незаконно предимство (Закон за финансово управление и контрол в публичния сектор). Въпреки че „измамата“ е широка правна концепция, одиторът се занимава с измами, които могат да доведат до съществени неточности, отклонения и несъответствия в отчетността. Одиторите /включително вътрешните/ не правят правни определения дали действително е била извършена измама, а само са длъжни да ги отбележат в докладите. Измама, включваща действия на един или повече членове на ръководството или на лицата, натоварени с общо управление, се нарича „измама от страна на ръководството“, а измама, включваща действия само на служители на предприятието се нарича „измама от страна на служител“. И в двата случая може да има тайно споразумение в предприятието и с трети страни извън него.

Два типа преднамерени неточности, отклонения и несъответствия са съществени за одитора, а именно неточности, отклонения и несъответствия, възникващи в резултат от неистинска финансова отчетност, и неточности, отклонения и несъответствия, възникващи в резултат на незаконно присвояване на активи.

Неистинска или невярна финансова отчетност включва преднамерени неточности, отклонения и несъответствия, включително пропуск на суми или оповестявания в отчетността с цел заблуда на потребителите на този финансов отчет. Тя може да се постигне по някои от следния начин:

- манипулация, фалшификация /включително подправяне/ или промяна на счетоводна документация и данни, или на първични и вторични документи, на базата на които се изготвя финансовият отчет;

- въвеждане в заблуждение относно събития, сделки или друга съществена информация, или преднамереното им пропускане във финансовия отчет;

- преднамерено неправилно приложение на счетоводни принципи, свързани със суми, класификация, начин на представяне или оповестяване.

Измамата във финансовия отчет често включва заобикалянето или пренебрегването от страна на ръководството на контроли, които иначе може да изглежда, че работят ефективно. Измама може да бъде извършена чрез заобикалянето или пренебрегването на контролите от страна на ръководството при използване на техники като:

- отразяване на фиктивни записвания в счетоводните регистри, особено към края на отчетния период с цел манипулиране на резултатите от дейността или за постигане на други цели;

- неправилно коригиране на предположения и промяна на преценки, използвани за приблизителната оценка на салда по сметки;

- пропускане, предварително признаване или отлагане на признаването на събития и сделки във финансовия отчет, които са възникнали през отчетния период;

- прикриване или неоповестяване на факти, които биха могли да се отразят върху сумите, представени във финансовия отчет;

- ангажиране със сложни сделки и операции, които са структурирани с цел неподходящо представяне на финансовото състояние или финансовите резултати на предприятието;

- променяне на документацията и условията, свързани със съществени и необичайни сделки и операции.

Неистинската финансова отчетност може да бъде причинена от усилията на ръководството за управление на печалбите с цел заблуда на потребителите на финансовия отчет като се повлияе върху тяхната представа за постигнатите резултати и рентабилност на предприятието. Това управление на печалбите може да започне с дребни действия или неподходяща корекция на предположения и промени в преценките от страна на ръководството. Натискът и мотивацията може да доведат до разрастване на тези действия до степен, при която те водят

до невярна финансова отчетност. Подобна ситуация може да възникне, когато поради натиск да се удовлетворят пазарните очаквания или желание да се получи максимално възнаграждение, базирано на постигнатите резултати, ръководството преднамерено заема позиции, които водят до невярна финансова отчетност чрез съществени неточности, отклонения и несъответствия във финансовия отчет. В други предприятия ръководството може да е мотивирано да намали печалбата със съществена сума, за да сведе до минимум данъците, или пък да увеличи печалбата за обезпечаване получаването на финансиране от банка.

Незаконното присвояване на активи включва кражба на активите на предприятието и често се извършва от служители при относително малки и несъществени суми. То обаче може да включва и ръководството, което обикновено има повече възможности за прикриване или укриване на незаконното присвояване по начини, трудни за разкриване. Незаконното присвояване на активи може да бъде извършено по редица начини, включително:

- Присвояване на постъпления /например присвояване на събраните вземания или отклоняване на постъпления от отписани сметки в лични банкови сметки/.

- Кражба на физически активи или интелектуална собственост /например кражба на материални запаси за лична употреба или за продажба, кражба на скрап за препродажба, договаряне за разкриване на технологични данни срещу плащане/.

- Заплащане от страна на предприятието за стоки и услуги, които не са получени /например плащания на фиктивни доставчици, комисиони, платени от доставчици на представителите по снабдяването на предприятието в замяна на увеличение на цените, плащания на фиктивни служители/.

- Използване на активите на предприятието за лични потребности /например, ползване на активите като обезпечение по личен заем или заем на свързано лице/.

Незаконното присвояване на активи често се съпътства от фалшиви или подвеж-

дащи книжа или документи, целящи прикриване на факта, че активите липсват или са предоставени като обезпечение без подходящо одобрение.

Измамата включва мотивацията или натиска за извършването, усетената възможност за извършването и определена организация за улесняване извършването на това действие. Лицата могат да бъдат мотивирани да присвояват незаконно активи, например, поради това, че живеят над възможностите, които им позволяват техните доходи. Ръководството може да изготви фалшифицирани или подправени финансови отчети, тъй като се намира под натиск от страна на източници, външни или вътрешни за предприятието, за да постигне очаквани / много често нереалистични / цели по отношение на печалбите – особено когато последиците за ръководството при неизпълнение на финансовите цели са съществени. Доловена възможност за невярна финансова отчетност или незаконно присвояване на активи може да съществува, когато едно лице вярва, че вътрешният контрол може да бъде пренебрегнат, например, когато лицето е на отговорна длъжност или познава специфичните слабости в системата за вътрешен контрол. Определени лица могат да са в състояние да улеснят извършването на действие за измама. Някои притежават отношение, характер или етични ценности, които им позволяват съзнателно и преднамерено да извършат нечестно действие. Но дори и честни хора могат да извършат измама в среда, която им оказва голям натиск.

Измамите в отчетността, насочени към „подобряване на финансовото състояние” може да се разделят на два вида – качествено и количествено подправяне на данните. Качествените отклонения могат да бъдат тенденциозни или неясни означения, подправяне на цифри и др. Обичайно чрез горните способности се увеличават активите и приходите и/или се намаляват задълженията и разходите. Това преувеличаване или намаляване води до увеличаване на нетната печалба на една акция и до по-стабилна картина на истинското състояние на предприятия-

тието. Измамите могат да са и чрез пропуск или невярно представяне на финансовия отчет, невярно оповестяване и др.

Другият вид измама на отчетността в посока влошаване на финансовото състояние на предприятието обикновено са свързани с данъчното облагане и укриване на данъчни задължения /данъчни измама/, предстоящата приватизация или продажба на частно предприятие на други юридически или физически лица; обявяване на предприятие в несъстоятелност и др.

Основната отговорност за предотвратяване и разкриване на измама е на лицата, натоварени с общото управление и с ръководството на предприятието. Съответните отговорности на лицата, натоварени с общо управление, и на ръководството може да варират в различните предприятия и в отделните държави. В някои предприятия управленската структура може да бъде по-неформална, като лицата, натоварени с управление може да са същите лица, които са и в ръководството на предприятието.

Важно е ръководството, под надзора на лицата, натоварени с общо управление, силно да подчертава важността на предотвратяването на измамите, което може да намали възможностите за извършването им, както и да възпира измамите, което може да възпира отделните лица да не извършват измама поради вероятността от тяхното разкриване и наказване. Това изисква култура на почтено и етично поведение. Такава култура, базирана на стабилни основни ценности, се демонстрира от ръководството и от лицата, натоварени с общо управление, и представлява основата за служителите относно начина, по който предприятието реализира дейността си. Създаването на култура на почтеност и етично поведение включва определянето на подходящ тон; създаване и поддържане на позитивна среда на работното място; наемане, обучение и повишаване в йерархията на подходящи служители; изискване на периодично потвърждение от страна на служителите за техните отговорности, и приемане на целесъобразни действия в отговор на подозирана измама или на твърдение за измама.

Отговорност на лицата, натоварени с общото управление на предприятието, е да гарантират, посредством упражняване на надзор върху работата на ръководството, че предприятието е установило и поддържа система за вътрешен контрол за осигуряване на разумна степен на сигурност по отношение на надеждността на финансовата отчетност, ефективността и ефикасността на сделките и операциите и спазване на приложимото законодателство и други нормативни разпоредби. Активният надзор от страна на лицата, натоварени с общо управление, може да помогне за препотвърждаване на ангажимента на ръководството за създаване на култура на почтеност и етично поведение. При упражняването на отговорността за надзор, лицата, натоварени с общо управление, разглеждат възможността за заобикаляне от страна на ръководството на контролите или за други неподходящи въздействия върху процеса на финансова отчетност, като например усилия от страна на ръководството за управление на печалбите с цел оказване на влияние върху представата на анализаторите относно постигнатите от предприятието резултати и неговата рентабилност.

Както беше споменато по-горе, одиторите / външни и вътрешни/ не правят правни определения дали действително е била извършена измама.

Външният одитор, одитирац в съответствие с Международните одиторски стандарти (МОС), следва да получи разумна степен на сигурност, че финансовият отчет не съдържа съществени неточности, отклонения и несъответствия, независимо дали се дължат на измама или грешка.

Одиторът не може да получи абсолютна степен на сигурност, че ще бъдат разкрити съществени неточности, отклонения и несъответствия във финансовия отчет, поради такива фактори като упражняването на преценка, ползването на тестове, вътрешноприемствените ограничения на вътрешния контрол и фактът, че голяма част от одиторските доказателства, които са на разположение на одитора по своята същност са по-скоро убедителни, отколкото убеждаващи.

При придобиването на разумна степен на сигурност одиторът запазва отношение на професионален скептицизъм през целия одит, взема под внимание възможностите за пренебрегване на контрола от страна на ръководството и отчита факта, че одиторските процедури, които са ефективни за разкриване на грешка, може да не са подходящи в контекста на идентифицирания риск от съществени неточности, отклонения и несъответствия, дължащи се на измама.

Поради характеристиките на измамата отношението на професионален скептицизъм от страна на одитора е особено важно при разглеждане на рисковете от съществени неточности, отклонения и несъответствия, дължащи се на измама. Професионалният скептицизъм е отношение, което включва поставянето под въпрос и критичната оценка на одиторските доказателства. Професионалният скептицизъм изисква непрекъснато поставяне под въпрос на това дали информацията и получените одиторски доказателства предполагат, че е възможно да съществуват съществени неточности, отклонения и несъответствия, дължащи се на измама.

У нас регламентацията за външен одит се съдържа в Закона за независимия финансов одит / ЗНФО-29.11.2016г./ и МОС, както и Закона за сметната палата /СП/ и стандартите на ИНТОСАЙ. Закона за вътрешния одит в публичния сектор /ЗВОПС/ и Международните стандарти за професионална практика по вътрешен одит /МСППВО/ пък регламентират вътрешния одит в ПС. За организациите извън тях, в т.н. реален сектор няма изрична законова регламентация за вътрешен одит. Вътрешният одитор може да бъде лице /или звено за ВО³ според мащаба на организацията/ назначено на работа в организацията или да бъде външна организация по договор за извършване на вътрешен одит. Прилагането и спазването на МСППВО⁴ 2120, /както и МОС 240/ от вътрешните одитори в предприятието, е от значение като се има предвид специфичната структура на компанията във връзка с докладването от страна на вътрешния одитор на открити индикатори за възможна извършена измама.

³ Вътрешен одит.

⁴ Международни стандарти за професионална практика по вътрешен одит.

В повечето случаи вътрешният одитор би следвало да докладва на едно ниво по-високо от това, на което е извършена измамата, а ако има съмнения, че в измамата има участие на лица от ръководството /отговорно за изготвяне на отчетите/, тогава следва да се докладва на лицата, натоварени с общото управление или на одиторския комитет, ако има такъв. За пример може да се разгледа организация с корпоративна структура, каквато е една компания с регистрирани акции към Комисията по ценните книжа на САЩ. В компанията има Комитет по одит към Борда на директорите. Комитетът по одит предоставя упълномощаване за извършване на вътрешен одит чрез официален документ, наречен „харта за одитиране“, който очертава ролята и отговорностите на вътрешния одит. Един одитен комитет също така одобрява цялостните планове за извършване на вътрешен одит за продължаваща дейност по време на настоящия момент и след него. Комитетът по одита се състои само от външни директори, което му придава независимост спрямо ръководството на организацията и трябва да бъде съставен от една специално квалифицирана група от външни директори. И докато външните одитори имат отговорност към Борда на директорите на организацията да проверяват акуратността и верността на финансовите отчети, вътрешният одит има дори по-голяма роля в оценяването на вътрешните контроли по отношение на надеждността на финансовото отчитане, на ефективността и ефикасността на действията и на съответствията на организацията спрямо приложимите закони и разпоредби.

Познати са и се прилагат няколко подхода и методи от вътрешния одитор за разкриване на измамите във отчетите, като:

- Разграничаване на подхода ”мениджмънт на финансовия резултат” от измамата чрез финансовите отчети ;
- Познаване на различията между одита на финансовите отчети и проверката за измами чрез финансови отчети ;
- Определяне на рисковете от измами чрез финансовите отчети ;
- Прилагане на аналитични техники, интервю, проучване на документи и други.

При разграничаване на подхода ”мениджмънт на финансовия резултат” от „измамата чрез финансовите отчети”, общото между тях, че и при двата съществува управленски умисъл и по-конкретно умисъл за измама. Агресивният мениджмънт на финансовия резултат може да включва, а при измамата определено съществува умисъл от името на мениджмънта да се заблудят потребителите на финансовите отчети. Разграничаване на тези два метода би могло да се базира и на размера или значимостта на стойността, която е използвана при преценката или прогнозата на мениджмънта.

Предотвратяването на измама се състои в предприемане на действия, насочени към възпрепятстване на извършването ѝ или ограничаване на последствията от извършването ѝ. Основният механизъм за предотвратяване на измамата е контрола.

Противодействието на измамите чрез финансовите отчети е по-сложно отколкото при присвояването на и злоупотребите с активи и други видове измами, защото те се извършват от висшето ръководство, собствениците и обикновено са с помощта и съучастието на одитори, консултанти и адвокати (Динев, 2012)

Следвайки горепосочения принцип за триъгълника на измамата /мотив, благоприятна възможност и оправдание/ е логично да се противодейства на свързването на всичките три елемента. Това може да стане по следните начини:

- Намаляване на натиска за извършване на измами чрез финансовите отчети ;
 - Намаляване на благоприятните възможности за извършване на измами чрез финансовите отчети ;
 - Свеждане до минимум на оправданието за извършване на измами чрез финансовите отчети ;
1. Намаляване на натиска за извършване на измами в отчетността, става чрез:
 - Избягване на поставянето на непостижими финансови цели ;
 - Избягване на прилагането на прекомерен натиск върху служителите за постигане на целите ;

- Промяна на целите, ако пазарните условия го изискват ;

- Осигуряване на факта, че системите за стимулиране са честни и не създават твърде много стимули за извършване на измама ;

- Обезкуражаване на прекомерните очаквания от бъдещата стопанска дейност ;

- Отстраняване на оперативни пречки, блокиращи изпълнението на дейността .

2. Намаляване на благоприятните възможности за извършване на измами в отчетността, става чрез:

- Поддържане на акуратни и пълни вътрешни счетоводни записвания ;

- Внимателно наблюдаване на бизнес сделките и междуличностните взаимоотношения на доставчици, клиенти, търговски посредници и други, които си взаимодействат при сделките между финансовите отдели ;

- Създаване на физическа охранителна система с цел опазване на фирмените активи, готовата продукция, дълготрайните активи, паричните средства и други ;

- Разделяне на важните функции между служителите и отстраняване на тоталния контрол в една област ;

- Поддържане на записвания за персонала включително проверки на миналото на новите служители ;

- Стимулиране на взаимоотношенията на ръководство вътре в групите, за да се обезпечи изпълнението на счетоводните процедури ;

- Създаване на ясни и приложими счетоводни процедури без изключения.

3. Свеждането до минимум на оправданието за извършване на измами в отчетността, става чрез:

- Създаване на етични ценности, основаващи се на честност ;

- Приемане на политики, които да дефинират кое е неразрешеното поведение по отношение на счетоводството и измамите чрез финансовите отчети ;

- Осигуряване на редовно обучение на персонала относно осведомяването им за непозволеното поведение ;

- Създаване на механизми за конфиденциално докладване с цел да бъде докладвано за случаи на непозволено поведение ;

- Обявяване на последствията от нарушаване на правилата и съответните наказателни мерки ;

- Осигуряване на управленски практики, които да стимулират честност в счетоводната област ;

- Информирание на служителите от ръководството, че честността е приоритет и целите не трябва да бъдат постигнати чрез измама.

Много често измамите чрез финансовите отчети се извършват от мениджмънта често с помощта на **счетоводители, одитори, консултанти и адвокати**, поради което е редно да се препоръчат и законодателни инициативи в следните насоки:

-Счетоводно регулиране чрез конкретни счетоводни стандарти относно намаляването на възможностите за „управлението“ на финансовия резултат, чиято цел и последствия обикновени са измамите чрез финансовите отчети;

- Законодателно регулиране на изискванията към ръководството на предприятието, на неговите вътрешни и/или външни одитори и консултанти относно разкриването, оповестяването и предотвратяването на измами, свързани с финансовото докладване и присвояването и злоупотребата с активи ;

- Наказателно преследване на всички видове извършители на измами ;

- Засилване на обществената реакция и нетърпимост към измамите посредством възприемане на държавни стратегии и програми относно тяхното разпознаване, разкриване, разследване и предотвратяване .

В **заключение** ролята на вътрешния контрол и вътрешен одит, трябва да се засилва по отношение на измамите и злоупотребите като цяло, и конкретно относно тяхното проявление във финансовите отчети.

Литература

Динев Д. 2012. *Икономически измами*. 1 и 2 част. С. Институт на експерт проверителите на измами.

Динев М. 2015. *Контрол и регулиране в социалното управление*. С. УНСС.

Джаксън С. 2006. *Финансови измами в големия бизнес*. С. ИнфоДар.

Донев К. 2010. *Теория на финансовия контрол*. В. ИУ Варна.

Закон за финансово управление и контрол в публичния сектор, достъпен на: www.minfin.bg, последно посетен на 02.06.2017.

Закон за вътрешен одит в публичния сектор, достъпен на: www.minfin.bg, последно посетен на 04.06.2017.

Йорданов Кр. 2014. *Финансов одит*. ЕУС.

Калоянов С., Калоянова Н. 2009. *Измами във финансовите отчети и прилагане на МОС-240*. С. Институт на дипломираните експерт-счетоводители.

Международни одиторски стандарти, достъпен на: www.ides.bg, последно посетен на 05.06.2017.

Международни стандарти за професионална практика по вътрешен одит, достъпен на: www.iiabg.org, последно посетен на 05.06.2017.

Нормативни документи на ЕК - Регламент (1605/2002), Регламент (ЕО) №1828/2006, Регламент (ЕО) № 1073/1999, Договор за ЕО, достъпен на: www.es.europa.eu, последно посетен на 08.06.2017.